

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری

سید حبیب‌ا... طباطبائی

مهدی فاتح‌راد

سید محمدحسین شجاعی

جواد سلطان‌زاده

طباطبانیان، سید حبیب‌الله، ۱۳۴۴

ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری / نگارندگان: سید حبیب‌الله طباطبانیان و دیگران.

تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، ۱۳۹۱.

ن. ۲۳۴ ص: مصور (بخش رنگی)، جدول، نمودار.

ISBN: 978-964-8041-47-7

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۴۷-۷

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

سید حبیب‌الله طباطبانیان، مهدی فاتح‌راد، سید محمدحسین شجاعی، جواد سلطان‌زاده

۱. سیاست علمی - ایران ۲. تکنولوژی - ایران - ارزیابی ۳. تکنولوژی - ایران - آینده‌نگری

ایران. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

کتابخانه ملی ایران:

۳۰۳/۴۸۳۰۹۵۵

۱۳۹۱ / ط ۹ / الف / Q۱۲۷

۲۷۷۸۲۰۲

ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری

نگارندگان: سید حبیب‌الله... طباطبانیان، مهدی فاتح‌راد، سید محمدحسین شجاعی، جواد سلطان‌زاده

حر و لعلچین: مریم فلاح سفیدکوه

ویراستار: آریانا منوچهری قشقایی

طراح جلد: رحیم منتهایی

ناظر چاپ: سیاوش مشهدی سلمان

ناشر: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

شماره انتشار: ۴۷ شماره پیاپی: ۵۲

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱ نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۴۷-۷

لیتوگرافی: نقش جوهر

چاپ و صحافی: پارسه

مرکز پخش: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

نشانی: تهران، میدان ونک، خیابان ملاصدرا، خیابان شیراز جنوبی، خیابان سهیل، پلاک ۹

وبگاه: <http://www.nrisc.ac.ir>

تلفن: ۸۸۰۳۶۱۴۴

بها: ۹۰۰۰۰ ریال

صحت مطالب کتاب بر عهده نگارنده است.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	ی
فصل اول: ارزیابی سیاست: مفاهیم و کاربردها.....	۱
۱. «ارزیابی» و «ارزیابی سیاست» علم، فناوری و نوآوری.....	۳
۲. نگاهی به تاریخچه و مبانی ارزیابی سیاست.....	۱۲
۲,۱. پیشینه تاریخی.....	۱۲
۲,۲. بنیان‌های فلسفی.....	۱۴
۲,۳. توسعه‌ی نظری.....	۱۷
۳. جایگاه ارزیابی در فرایند سیاست‌گذاری.....	۲۱
۴. مروری بر مفاهیم.....	۲۶
۴,۱. ارزیابی سیاست.....	۲۶
۴,۱,۱. تعاریف.....	۲۶
۴,۱,۲. کاربردهای ارزیابی.....	۲۸
۴,۲. پایش.....	۳۰
۴,۲,۱. تعاریف.....	۳۰
۴,۲,۲. ضرورت پایش.....	۳۲
۴,۳. نقش‌های مکمل پایش و ارزیابی.....	۳۲
۵. مروری بر فصل نخست.....	۳۳
فصل دوم: الگوی ارزیابی سیاست‌ها.....	۳۵
۱. الگوی ارزیابی از نگاه سیاست‌گذار.....	۳۷
۲. الگوی ارزیابی از نگاه ارزیاب.....	۴۲
۲,۱. ارزیابی پیشین.....	۴۵
۲,۲. ارزیابی پیاده‌سازی (ارزیابی فرایند).....	۴۹
۲,۳. ارزیابی پسین.....	۵۲

۵۵	۲,۴. سازوکار بازخورد/پیش‌خورد
۵۶	۳. مروری بر فصل دوم
۵۷	فصل سوم: روش‌شناسی ارزیابی سیاست‌ها
۵۹	۱. روش‌شناسی ارزیابی سیاست از منظر روش‌شناسی پژوهش
۶۳	۲. فنون ارزیابی پیشین
۶۵	۳. فنون ارزیابی فراشد
۶۹	۴. فنون ارزیابی پسین
۷۴	۵. نکته‌ی پایانی
۸۱	۶. مروری بر فصل سوم
۸۳	فصل چهارم: فرایند اجرایی ارزیابی
۸۵	۱. فرایند اجرایی ارزیابی
۸۵	۱,۱. آمادگی برای ارزیابی
۸۵	۱,۱,۱. تمهیدات
۸۷	۱,۱,۲. طراحی و طرح‌ریزی
۹۰	۱,۲. اجرای ارزیابی
۹۰	۱,۲,۱. اطلاع‌رسانی
۹۰	۱,۲,۲. ارائه‌ی اطلاعات لازم به ارزیابان
۹۱	۱,۲,۳. آغاز ارزیابی و ارائه‌ی گزارش اولیه
۹۱	۱,۲,۴. تأیید صحت اطلاعات
۹۲	۱,۲,۵. ارائه‌ی گزارش‌های پیشرفت کار
۹۲	۱,۲,۶. تدوین پیش‌نویس گزارش نهایی
۹۳	۱,۲,۷. گردآوری و تحلیل نظرات و ملاحظه‌ها
۹۳	۱,۲,۸. تدوین گزارش نهایی
۹۳	۱,۳. به‌کارگیری نتایج ارزیابی
۹۵	۱,۳,۱. انتشار و توزیع

۹۵	۱,۳,۲. جمع‌آوری و تحلیل نظرات
۹۶	۱,۳,۳. پاسخ سیاست‌گذاران
۹۶	۱,۳,۴. ارزیابی گزارش‌ها
۹۶	۱,۳,۵. بازخورد
۹۷	۲. نقش‌ها و مسئولیت‌ها در ارزیابی
۱۰۱	۳. برخی مسائل اجرایی ارزیابی
۱۰۱	۳,۱. شکاف میان سیاست‌گذاران و ارزیابان
۱۰۲	۳,۲. اخلاق ارزیابی
۱۰۳	۳,۳. تدوین استانداردهای ارزیابی و عمل براساس آنها
۱۰۳	۳,۴. رهنمودهایی برای ارزیابی
۱۰۷	۴. مروری بر فصل چهارم
۱۰۹	فصل پنجم: نگاهی به تجربیات چند کشور
۱۱۱	۱. آلمان
۱۱۱	۱,۱. مشخصه‌های بنیادین نظام پژوهش، علم، فناوری و نوآوری
۱۱۲	۱,۲. مهم‌ترین وزارتخانه‌های سیاست‌گذار پژوهش، علم، فناوری و نوآوری
۱۱۳	۱,۳. سطوح ارزیابی
۱۱۹	۲. اتریش
۱۱۹	۲,۱. نظام سیاست‌گذاری علم و فناوری اتریش
۱۲۰	۲,۲. ارزیابی پژوهش، فناوری و نوآوری
۱۲۲	۲,۳. سطوح ارزیابی
۱۲۴	۲,۴. سازمان‌های ارزیاب
۱۲۶	۳. دانمارک
۱۲۶	۳,۱. سیاست‌گذاری پژوهش، علم، فناوری و نوآوری
۱۲۸	۳,۲. ارزیابی سیاست‌های پژوهش، علم، فناوری و نوآوری
۱۳۲	۴. چین
۱۳۲	۴,۱. سیاست‌گذاری پژوهش، علم، فناوری و نوآوری

۴,۲	ارزیابی سیاست‌های علم و فناوری	۱۳۴
۵	ژاپن	۱۳۶
۵,۱	ارزیابی سیاست‌های پژوهش، علم، فناوری و نوآوری	۱۳۶
۶	فرانسه	۱۴۰
۶,۱	مشخصه‌های بنیادین نظام پژوهش، علم، فناوری و نوآوری	۱۴۰
۶,۲	مهم‌ترین وزارتخانه‌های سیاست‌گذار	۱۴۱
۶,۳	فرهنگ ارزیابی	۱۴۱
۶,۴	کنش‌گران و نظام‌ها	۱۴۲
۷	انگلستان	۱۴۴
۷,۱	مشخصه‌های بنیادین نظام پژوهش، علم، فناوری و نوآوری	۱۴۴
۷,۲	نظام ارزیابی	۱۴۵
۸	آمریکا	۱۴۷
۸,۱	مشخصه‌های بنیادین نظام پژوهش، علم، فناوری و نوآوری	۱۴۷
	مهم‌ترین وزارتخانه‌های سیاست‌گذار	۱۴۸
۸,۲	سطوح ارزیابی	۱۴۹
۸,۳	مراکز ارزیابی	۱۵۰
۹	مروری بر فصل پنجم	۱۵۱
	فصل ششم: نظام ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری	۱۵۳
۱	چهارچوب ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری	۱۵۶
۲	نظام ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری	۱۵۸
۲,۱	نگاهی دقیق‌تر به ارتباط نهادها در نظام ارزیابی	۱۶۴
۳	مروری بر فصل ششم	۱۶۹
	فصل هفتم: یک تجربه	۱۷۱
۱	مطالعه‌ی یک مورد و تبیین جایگاه آن در نظام ارزیابی سیاست‌ها	۱۷۳
۲	ارزیابی به‌کارگیری سیاست‌های علم و فناوری مراکز پژوهشی دستگاه‌های اجرایی	۱۷۵

۱۷۵	۲,۱. روش‌شناسی
۱۷۷	۲,۲. وقایع‌نگاری
۱۸۱	۲,۳. بررسی و تحلیل نتایج
۱۸۱	۲,۳,۱. نتایج ارزیابی
۱۸۶	۲,۳,۲. تحلیل نتایج ارزیابی
۱۹۴	۲,۴. پیشنهادهایی برای بهبود عملکرد مراکز پژوهشی بر اساس نتایج ارزیابی
۱۹۵	۳. آموخته‌ها
۱۹۶	۳,۱. تحلیلی بر مبنای فصل‌های گذشته
۲۰۰	۳,۲. درس‌هایی برای آینده
۲۰۲	۴. مروری بر فصل هفتم
۲۰۳	منابع
۲۱۳	پیوست‌ها
۲۱۵	پیوست ۱: سیاست‌های مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی
۲۲۳	پیوست ۲: پرسشنامه ارزیابی سیاستهای مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی
۲۳۳	پیوست ۳: مأموریت‌های نوعی چرخه ملی نوآوری و تعریف آنها

فهرست شکل‌ها

۲۰	شکل ۱,۱. رویکرد مشارکتی در ارزیابی
۲۲	شکل ۱,۲. چرخه‌ی سیاست‌گذاری
۳۱	شکل ۱,۳. پایش و ارزیابی
۳۸	شکل ۲,۱. الگوی ارزیابی از نگاه سیاست‌گذار
۴۲	شکل ۲,۲. تعامل ارزیابی با فرایند سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌ها
۴۳	شکل ۲,۳. الگوی ارزیابی از نگاه ارزیاب
۴۶	شکل ۲,۴. گام‌های اصلی در ارزیابی پیشین
۵۴	شکل ۲,۵. گام‌های اصلی در ارزیابی آثار

۸۶	شکل ۴,۱. فرایند اجرایی ارزیابی
۹۰	شکل ۴,۲. اجزای زیرفرایند طراحی و طرح‌ریزی ارزیابی (گام ۱)
۹۳	شکل ۴,۳. زیرفرایندهای اجرای ارزیابی (گام ۲)
۹۷	شکل ۴,۴. چهارچوب زمانی حضور بازیگران در فرایند اجرای ارزیابی
۱۲۲	شکل ۵,۱. نمودار منطقی «پلتفرم»
۱۳۱	شکل ۵,۲. فرایند ارزیابی در دانمارک
۱۳۷	شکل ۵,۳. الگوی از نظام سیاست‌گذاری در ژاپن
۱۳۸	شکل ۵,۴. ارتباط میان چرخه مدیریت اداری و نظرسنجی‌های ارزیابی
۱۴۷	شکل ۵,۵. عوامل مؤثر بر ارزیابی سیاست
۱۵۶	شکل ۶,۱. فراچهارچوب تحلیل موضوع
۱۵۷	شکل ۶,۲. چهارچوب ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری
۱۶۱	شکل ۶,۳. الگوی تعامل‌های نظام ارزیابی با محوریت ابزارهای سیاستی
۱۶۳	شکل ۶,۴. الگوی تعامل‌های نظام ارزیابی با محوریت حوزه نهادی
۱۷۸	شکل ۷,۱. وقایع‌نگاری ارزیابی سیاست‌های اجرایی علم و فناوری مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی - بخش ۱
۱۷۹	شکل ۷,۲. وقایع‌نگاری ارزیابی سیاست‌های اجرایی علم و فناوری مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی - بخش ۲
۱۸۰	شکل ۷,۳. وقایع‌نگاری ارزیابی سیاست‌های اجرایی علم و فناوری مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی - بخش ۳
۱۸۳	شکل ۷,۴. نتایج ارزیابی مراکز تحقیقاتی (مقیاس‌گذاری شده)
۱۸۴	شکل ۷,۵. مقایسه‌ی نیازهای مراکز پژوهشی در هر یک از بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی
۱۹۱	شکل ۷,۶. شاخص مرکزی در مراکز تحقیقاتی و بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی
۱۹۲	شکل ۷,۷. شاخص‌های پراکندگی در بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی
۱۹۳	شکل ۷,۸. شاخص‌های پراکندگی در مراکز تحقیقاتی
۱۹۹	شکل ۷,۹. جایگاه ارزیابی به‌کارگیری سیاست‌های علم و فناوری مراکز پژوهشی دستگاه‌های اجرایی در نظام ارزیابی

فهرست جدول‌ها

جدول ۱.۱. راهنماهای روشی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در زمینه‌ی سنجش علم، فناوری و نوآوری.....	۵
جدول ۱.۲. نقش‌های مکمل پایش و ارزیابی.....	۳۳
جدول ۱.۳. تعریف و نمونه‌هایی از اجزای اصلی الگوی ارزیابی (از نگاه سیاست‌گذار).....	۴۰
جدول ۱.۴. ابعاد تأثیرهای مداخله‌ها.....	۵۲
جدول ۳.۱. روش‌های پژوهش، رویکردهای مرتبط و فنون رایج در ارزیابی.....	۶۱
جدول ۳.۲. مقایسه‌ی ابزارهای ارزیابی پیشین.....	۶۵
جدول ۳.۳. فنون ارزیابی و ابزارهای سیاست‌گذاری.....	۷۱
جدول ۳.۴. نگاهی به فنون ارزیابی سیاست‌ها از منظر روش‌شناسی پژوهش (ادامه در جدول ۳.۵).....	۷۵
جدول ۳.۵ (ادامه‌ی جدول ۳.۴). نگاهی به فنون ارزیابی سیاست‌ها از منظر روش‌شناسی پژوهش.....	۷۹
جدول ۶.۱. مسائل و موضوع‌های عام ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری.....	۱۵۹
جدول ۶.۲. اولویت‌های حضور ارزیابی‌کنندگان و بسترهای نهادی مرتبط در ارزیابی پیشین مراکز پژوهشی.....	۱۶۶
جدول ۶.۳. اولویت‌های حضور ارزیابی‌کنندگان و بسترهای نهادی مرتبط در ارزیابی فرایند اجرا در مراکز پژوهشی.....	۱۶۷
جدول ۶.۴. اولویت‌های حضور ارزیابی‌کنندگان و بسترهای نهادی مرتبط در ارزیابی پسین مراکز پژوهشی.....	۱۶۸
جدول ۷.۱. طیف امتیازدهی به سیاست‌ها.....	۱۷۶
جدول ۷.۲. نتایج ارزیابی: امتیاز مراکز تحقیقاتی در هریک از بخش‌های پنج‌گانه‌ی سیاستی.....	۱۸۱
جدول ۷.۳. نتایج ارزیابی مراکز تحقیقاتی (مقیاس‌گذاری شده).....	۱۸۲
جدول ۷.۴. رتبه‌بندی مراکز تحقیقاتی براساس امتیاز در هریک از سیاست‌ها و براساس میانگین امتیازها در همه‌ی بخش‌های سیاستی (از ۱۰۰ امتیاز).....	۱۸۵

- جدول ۷,۵. مقایسه‌ی میانگین امتیازهای تمام مراکز پژوهشی در تک‌تک و تمام بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی ۱۸۶
- جدول ۷,۶. مقایسه‌ی شاخص‌های پراکندگی امتیازهای تمام مراکز پژوهشی در بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی ۱۸۸
- جدول ۷,۷. مقایسه‌ی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی امتیازهای مراکز پژوهشی در بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی ۱۸۸
- جدول ۷,۸. مقایسه‌ی میانگین امتیازهای تمام بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی در تک‌تک و تمام مراکز پژوهشی ۱۸۹
- جدول ۷,۹. مقایسه‌ی شاخص‌های پراکندگی امتیازهای تمام بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی در مراکز پژوهشی ۱۹۰
- جدول ۷,۱۰. مقایسه‌ی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی امتیازهای تمام بخش‌های پنجگانه‌ی سیاست‌های ابلاغی در هریک از مراکز پژوهشی ۱۹۱

ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری

امروزه توسعه‌ی فزاینده‌ی علم، فناوری و نوآوری، گسترش و تعمیق بیشتر مطالعات و مباحثات مرتبط با این مقولات را در پی داشته است. اما، موفقیت بلندمدت سیاست‌گذاری و سیاست‌های علم و فناوری نیازمند تخمین و پیش‌بینی نتایج و اثرات سیاست‌ها، بازخورد منظم دستاوردها بر اساس معیارهای مشخص و ابتناء بر یک نظام پایش قدرتمند و قابل اطمینان است. در چنین بستری است که جایگاه و اهمیت ارزیابی سیاست‌های علم و فناوری روشن می‌شود.

این کتاب می‌کوشد تا تبیین جایگاه ارزیابی سیاست‌ها در چرخه‌ی سیاست‌گذاری به عنوان بُعدی از این فرایند که در یکایک اجزای دیگر حضور و تأثیر دارد، فراچارچوبی برای درک بهتر ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری ارائه نماید. در فصل‌های مختلف این کتاب خوانندگان مطالبی جالب و کاربردی درباره‌ی مبانی نظری، تعاریف، الگوها، روش‌ها، فرایند و نظام ارزیابی سیاست‌ها خواهند یافت. علاوه بر این، کتاب نگاهی داشته است به تجربیات هشت کشور در زمینه‌ی ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری و در پایان یک مورد از ارزیابی سیاست‌های علم و فناوری را در جمهوری اسلامی ایران به بحث گذارده است.

واژه‌های کلیدی: چرخه‌ی سیاست؛ ارزیابی سیاست؛ سیاست علم، فناوری و نوآوری؛ نظام ارزیابی سیاست؛ الگوی ارزیابی سیاست؛ روش‌شناسی ارزیابی سیاست؛ فرایند ارزیابی سیاست

پیشگفتار

علم، فناوری و نوآوری با وجود استقلال در یک مقام، حلقه‌های به هم پیوسته‌ی زنجیره‌ی هم‌افزایی علم و ثروت در مقامی دیگر هستند؛ یکپارچگی‌ای که تا مقام اتحاد کامل پیش می‌رود. این هم‌افزایی در عصر حاضر و آینده‌ی قابل درک پیش رو مهم‌ترین رکن پیشرفت و تعالی جوامع بوده و خواهد بود. نحوه‌ی تلاقی هر جامعه از عالم و آدم نیز شیوه‌ی تفکر و عمل آن جامعه و اتحاد آن را شکل می‌دهد که در جای خود زیرساخت مغزافزایی و نرم‌افزایی تحقق، توسعه و تعالی زنجیره‌ی یاد شده در ابعاد و سطوح گوناگون است.

با این مقدمه فرهنگ نفع (نوآوری، فناوری و علم)، فلسفه‌ی نفع، جامعه‌شناسی نفع، تاریخ نفع، حقوق نفع، اقتصاد نفع، آینده‌پژوهی نفع، سیاست‌گذاری نفع، مدیریت نفع و... موضوعیت برین می‌یابد و در نهایت معماری نفع که حاصل هم‌افزایی حوزه‌های یاد شده است، مهم‌ترین مبنا و پیشران تعالی فردی و اجتماعی در سطوح گوناگون ملی، منطقه‌ای و جهانی قرار می‌گیرد.

در نگاهی اجمالی، معماری نفع «فرایند ساماندهی فضا-زمان مبتنی بر نفع و به منظور خلق بهینه‌ی چهارچوب نظر و عمل متناسب در پهنه‌ی معین و در یک افق بلندمدت است». به این ترتیب و بر اساس نگرش سازمانی کلان «نظام نفع» که حاصل این معماری است به عنوان کلان‌ترین حلقه‌ی واسط بین نظر و عمل فردی و اجتماعی خود را به منصه‌ی ظهور می‌رساند. اگر حکمت را با توجه به جامعیت معطوف به نظر و عمل آن، شبکه‌ی ارزش‌ها، حقایق یقینی و باورهای واقع‌گرایانه‌ای بدانیم که در ادراک‌های شهودی، عقلی و حسی و تصمیم‌ها و رفتارهای سعادت‌بخش معنوی و مادی انسان و جوامع انسانی ظهور می‌یابد، نظام نفع را می‌توان به این شکل تعریف کرد:

«نظام ارتباط‌های نهادهای مغزافزاری در سطح خرد (پژوهشگران، کارآفرینان، گروه‌های دانش‌بنیان و...)، نهادهای سخت در سطح میانه (دانشگاه‌ها، ستادهای واسط، بنگاه‌های دانش‌بنیان و...) و نهادهای نرم در سطح کلان (ارزش‌ها، سیاست‌ها، قوانین و...) که ارتباط‌های خودسازمانده آنها موجب تحقق مستمر توسعه‌ی متوازن علم، فناوری و نوآوری و در نهایت جامعه‌ی حکمت‌بنیان در سطح ملی و فراملی می‌گردد».

در این تعریف «خودسازماندهی» به معنای اداره، تجدید حیات و ارتقای مرتبه‌ی وجودی یک سازمان/نظام با توجه به حکمت، دانش و تجربه‌ی درون سازمانی و تحولات محیطی است، به گونه‌ای که این امر مستلزم حرکت خودجوش و هم‌افزایی ساختار و محتوای آن سازمان/نظام باشد.

به هر روی در این نظام که در عین جامعیت حائز تصاویر ملی است، سیاست‌گذاری نفع به ویژه در سطح کلان در کانون اهمیت و توجه قرار دارد. این گونه‌ی سیاست‌گذاری به اعتبار کلان بودن از یک‌سو با فرهنگ، فلسفه، تاریخ، جامعه‌شناسی و آینده‌پژوهی، در موضع نظر، و از سوی دیگر با اخلاق، حقوق، اقتصاد و در نهایت زندگی مردم، در مقام عمل، پیوندی وثیق دارد.

به این ترتیب سیاست‌گذاری نفع در قله‌ی توجه و اولویت قرار می‌گیرد؛ هرچند در کشور ما به تازگی، به آن توجه شده و نقشه‌ی جامع علمی کشور به عنوان سندی سیاستی خود را مطرح کرده است.

در فرایند سیاست‌گذاری نفع اهمیت طراحی و اجرای سیاست‌ها بسیار روشن است، اما آنچه بیشتر شایان توجه است، لیکن توجه کمتری به آن معطوف شده است. موضوع «ارزیابی سیاست علم، فناوری و نوآوری» است. در کتاب، این مسئله مورد توجه و دقت قرار گرفته است.

فصل نخست با عنوان «ارزیابی سیاست: مفاهیم و کاربردها» به عنوان درآمدی بر مطالب کتاب به طرح سه موضوع می‌پردازد: ابتدا تمایز و تفاوت «ارزیابی» علم، فناوری و نوآوری را با «ارزیابی سیاست» علم، فناوری و نوآوری تبیین می‌کند، سپس پیشینه و مبانی نظری ارزیابی سیاست‌ها و جایگاه آن در فرایند عمومی سیاست‌گذاری را روشن می‌نماید و در نهایت مفاهیم کلیدی حوزه و نیز کاربردها و کارکردهای ارزیابی سیاست را تشریح می‌کند.

فصل دوم با دو زاویه‌ی دید متفاوت به ارائه‌ی الگوی مفهومی و کاربردی ارزیابی سیاست‌ها می‌پردازد. ارزیابی سیاست، خود نوعی پژوهش است و هر پژوهش نظام‌مند برای دستیابی به نتایج معتبر و قابل استفاده باید مبتنی بر روش‌های مورد قبول و قابل اطمینان باشد. روش‌شناس ارزیابی سیاست‌ها و فنون (تکنیک‌های) ارزیابی در هریک از اجزای الگوی تبیین شده در فصل دوم، موضوعی است که در فصل سوم به آن پرداخته‌ایم.

هدف فصل چهارم معرفی فرایند عمومی اجرای ارزیابی است؛ فرایندی مشتمل بر چهار گام اصلی: آماده‌گی، انجام ارزیابی، استفاده از نتایج ارزیابی و بازخورد. پیاده‌سازی هریک از این مراحل، خود درگیرنده‌ی چند فعالیت عمده است و حاصل تبیین این فعالیت‌ها در هریک از گام‌های چهارگانه‌ی اصلی، فرایند تفصیلی اجرای ارزیابی را به دست خواهد داد.

کشورهای مختلف با توجه به نظام و ساختار ویژه‌ی خود در توجه به مسائل و موضوع‌های مرتبط با علم، فناوری و نوآوری، گونه‌های متفاوتی از سیاست‌گذاری و ارزیابی سیاست‌ها را تجربه کرده‌اند. نگاهی به این تجربه‌ها می‌تواند؛ نخست، لزوم توجه به الگوی ارزیابی متناسب با نظام علم، فناوری و نوآوری کشور را یادآوری کند و دوم، درس‌هایی برای آموختن در حوزه‌ی ارزیابی سیاست‌ها داشته باشد. از این رو، فصل پنجم را به مروری گذرا بر این تجربه‌ها در هشت کشور (آلمان، اتریش، دانمارک، چین، ژاپن، فرانسه، انگلستان و آمریکا) اختصاص داده‌ایم.

در فصل ششم برآنیم پس از روشن شدن جایگاه ارزیابی سیاست‌ها در چرخه‌ی سیاست‌گذاری به عنوان بُعدی از این فرایند که در یکایک اجزای دیگر حضور و تأثیر دارد، و با استفاده از یک فراچارچوب برای بررسی و تحلیل موضوع ارزیابی سیاست‌ها که مبتنی بر دو بعد مفهوم-کاربرد و ایستایی-پویایی است، بر اساس تبیین مبانی و زیرساخت‌های لازم، طرحی را برای چهارچوب و نظام ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری ارائه نماییم. فصل پایانی کتاب را نیز به ارائه‌ی یک نمونه‌ی عملی ارزیابی سیاست و تبیین جایگاه آن در نظام ارزیابی سیاست‌ها اختصاص داده‌ایم تا تصویر روشن‌تری از آنچه در فصل‌های گذشته درباره‌ی ارزیابی سیاست گفتیم، به دست آید. پیشنهادهای اجرایی حاصل از این ارزیابی برای بهبود سیاست‌ها و تحلیل ارزیابی انجام شده بر اساس آموخته‌های فصل‌های گذشته هر دو می‌توانند درس‌آموز باشند.

امید است این کتاب مقدمه‌ای باشد بر طراحی، تفصیل و تحقق نظام جامع نفع و تساوی ملی آن که خود زمینه‌ای است برای توجه به مبانی نظری و معرفتی، اهداف، کارکردها، نگاشت نهادی، برنامه‌ها و در نهایت ارزیابی‌های مرتبط و نیز فراهم شدن زمینه‌ای برای مطالعه‌ی تطبیقی با «نظام ملی نوآوری» که در ابعاد و سطوح گوناگون در سطح جهانی، دارای موضوع و اهمیت است.

عالمی دیگر بیايد ساخت وز نو آدمی

آدمی در عالم خاکي نمی‌آيد به دست

(حافظ)